

Prikaz prostora u crtežu djece predškolske dobi

Šerić, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:165719>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-27**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

MATEA ŠERIĆ

ZAVRŠNI RAD

PRIKAZ PROSTORA U CRTEŽU DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Petrinja, prosinac 2016.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Petrinja

PREDMET: Prikaz prostora u crtežu djece predškolske dobi

ZAVRŠNI RAD

STUDENTICA: Matea Šerić

MENTOR: Svetlana Novaković

TEMA I NASLOV ZAVRŠNOG RADA: Prikaz prostora u crtežu djece predškolske dobi

Petrinja, prosinac 2016.

SADRŽAJ

SAŽETAK	
SUMMARY	
1. UVOD	1
2. PROSTOR	3
2.1. Dijete i prostor	8
2.2. Prikaz prostora kod djece	9
2.2.1. Faza šaranja ili primarnih simbola (od 1. do 3. godine)	10
2.2.2. Faza sheme ili složenih simbola (od 4. do 6. godine)	12
2.2.3. Faza intelektualnog realizma (od 6. do 10. godine)	14
3. PRAKTIČNI DIO ZAVRŠNOG RADA	19
3.1. Mlađa dobna skupina	19
3.1.1. Motivacija	19
3.1.2. Kreativna igra	19
3.1.3. Stvaralački rad	20
3.1.4. Dječji likovni radovi	20
3.2. Srednja dobna skupina	22
3.2.1. Motivacija	22
3.2.2. Kreativna igra	23

3.2.3. Stvaralački rad	23
3.2.4. Dječji likovni radovi	23
3.3. Starija dobna skupina	26
3.3.1. Motivacija	26
3.3.2. Kreativna igra	26
3.3.3. Stvaralački rad	27
3.3.4. Dječji likovni radovi	27
3.3.5. Motivacija	30
3.3.6. Kreativna igra	30
3.3.7. Stvaralački rad	30
3.3.8. Dječji likovni radovi	30
4. ZAKLJUČAK	33
5. LITERATURA	34

SAŽETAK

U teorijskom djelu rada raspravljati će se o tome kako djeca mlađe, srednje i starije dobne skupine percipiraju prostor, te kako isti prikazuju u crtežu. Djeca prostor doživljavaju i prikazuju u svakoj dobi različito. Djeca mlađe dobi razbacuju simbole po papiru, oko pete godine javlja se transparentni prikaz i emocionalna proporcija, likove prikazuju na liniju tla koju smještaju na donji rub papira dok je predškolska i rana školska dob obilježena fazom „intelektualnog realizma“ u kojoj dijete crta ono što o predmetima i prostoru zna, te se pojavljuju određeni prikazi tipični za ovu fazu kao što su: emotivna perspektiva, vertikalna perspektiva, obrnuta perspektiva, rasklapanje oblika i poliperspektiva .

Rad se sastoji i od praktičnog djela koji smo proveli u DV „Maksimir“ u Zagrebu. Izveli smo po jednu likovnu aktivnost u području crtanja u mlađoj i srednjoj skupini i dvije u starijoj skupini. Cilj nam je bio istražiti kako djeca uočavaju, otkrivaju, spoznaju prostor i kako ga prikazuju crtežom.

Ključne riječi: *prostor, perspektiva, prikaz prostora u ranoj i predškolskoj dobi, emotivna perspektiva, vertikalna perspektiva, obrnuta perspektiva, rasklapanje i prevaljivanje oblika, poliperspektiva*

SUMMARY

In the theoretical part of this work, it will be discussed how children from younger, middle and older age group perceive the space and how they display it in drawing. Children perceive and display space differently in each age group. Children from younger age group toss symbols on paper. Around the age of five occurs the transparent display and emotional proportion, they display the characters on the line of floor, which they situate on the bottom edge of the paper, while preschool and the early school age is defined by the phase of „intellectual realism“, where they draw what they know about items and space, and certain displays are appearing that are typical for this phase, such as: emotional perspective, vertical perspective, reverse perspective, dismantling the shapes and polyperspective.

This work also contains a practical part which we conducted in a kindergarten „Maksimir“ in Zagreb. In the younger and middle age group we did one art activity, in the domain of drawing, and two activities in the older age group. Our goal was to see how children notice, discover, comprehend space, and how they display it with drawing.

Keywords: space, perspective, display of space in early and preschool age, emotional perspective, vertical perspective, reverse perspective, dismantling and shifting the objects, polyperspective.

1. UVOD

Crtanje kod djece predstavlja svakodnevnu aktivnost. Svako dijete, ima želju i potrebu ostaviti iza sebe svojevrsan trag. Dječji crtež pokazuje dječji razvoj i kognitivne motoričke zrelosti. Prikazuje djetetovo razumijevanje okoline i društva, unutarnja iskustva, strahove, stavove i osjećaje. Crtež je način na koji dijete objašnjava svoj pogled na svijet. Dijete treba hrabriti, poticati i pratiti u crtanju, jer pored zabavnog karaktera, crtež je važan za intelektualni, socijalni i emotivni razvoj djeteta. Dijete ne crta uvijek sve ono što zna, već i ono što je za njega bitno u tom trenutku. Dijete na crtanje gleda kao na kreativnu igru, počinju crtati sama od sebe, potaknuta unutrašnjom potrebom za likovnim izražavanjem. Postupni senzomotorni, emocionalni i spoznajni sloj, koji se izmjenjuju u intenzitetu s obzirom na dob integralno utječu i na razvoj likovnih sposobnosti. Tako će djeca iz godine u godinu, objektivni, podražajni svijet unutrašnjom preradom, na sebi svojstven, subjektivan način transformirati kroz likovno izražavanje u novu objektivnu stvarnost, a tek kasnije će zamijetiti tragove svoje aktivnosti i pojaviti će se prvi oblik: krug. Pridodavanje imena crtežu značajan je korak u spoznajnom razvoju, jer dijete pokazuje namjernu upotrebu simbola, koji sada služe djetetu za označavanje i razumijevanje stvarnosti. U shematskoj fazi dijete crta sve bogatije, složenije oblike, koji proizlaze iz kombinacije različitih elemenata, iako između oblika nema povezanosti i razbacani su po cijelom papiru. Sada se u dječjem crtežu pojavljuju i gotove šablone što dovodi do pada kreativnosti. Predškolsku i ranu školsku dob obilježava faza „intelektualnog realizma“ u kojoj dijete crta ono što o predmetima i prostoru zna, te se pojavljuju određeni prikazi tipični za ovu fazu kao što su transparentni prikaz i emocionalna proporcija. Dijete sve više uočava veze između predmeta i pojava u okolini što se odražava i na njegov likovni izraz. Uskoro se pojavljuje crta tla, a s njom i početak prostornih prezentacija. Daljnji razvoj prikaza prostora ide preko umnožavanja crta tla i vertikalne perspektive do prekrivanja likova i postupnog guranja crta tla u iluziju dubine. U ovoj fazi dijete ne prikazuje prostor kako ga vidi, nego onako kako ga razumije. Upravo činjenica da je dječji likovni izraz u predškolskoj i ranoj školskoj dobi prije svega njegov vlastiti doživljaj svijeta prikazan na način kako ga ono razumije, a ne reprodukcija stvarnosti, govori da mu treba omogućiti samostalno istraživanje okoline i bavljenje likovnošću koje će mu omogućiti da svoje praktično iskustvo predstavlja na različite načine.

Odgajatelji imaju zadatak omogućiti djetetu povoljne uvjete, i poticati ga na likovno izražavanje. Kako bi odgojitelj pružio priliku za najraznovrsnijim iskustvom potrebno je djeci dati na raspolaganje eksperimentiranje različitim materijalima i sredstvima te problemski postavljene poticaje koji su u skladu s dječjim interesima i psihofizičkim razvojem. Djetetove aktivnosti je potrebno pratiti i vrednovati, bilježiti njegove izjave, dokumentirati njegove radove radi razumijevanja njegova razvoja.

2. PROSTOR

Prostor je jedinstvena, apstraktna i stvarna pojava, predodređena za život i kretanje. Njegova funkcija je sadržavanje materije i događaja, i zbog toga je potreban. Prostor je središte našeg viđenja, i okvir kretanja. Kretanje po prostoru funkcionira u šest „smjerova“, a to su gore, dolje, lijevo, desno, naprijed, i nazad. Stoga kada govorimo o prostoru moramo govoriti i o oblicima koji ga oblikuju. Sastavni dio prostora su volumeni u prostoru koje je izgradio čovjek, ali i oni koje je stvorila priroda. Prostor se dijeli na unutarnji (interijer) i vanjski (eksterijer), koji su povezani prazninama između koji se prostor kreće. Prostor koji dijeli neke oblike, naziva se međuprostor. (Jakubin, 1999).

Prostor je stvarnost doživljena kroz tri dimenzije, a to su širina, visina i dužina. Nizanjem već proživljenih situacija u određenom vremenskom periodu, podrazumijeva vrijeme kao četvrtu dimenziju. Fizičar 20. stoljeća, Albert Einstein, smatrao je da su vrijeme i prostor nedjeljiva pojava, te da promijene u prostoru izazivaju i promijene u vremenu. Čak i prema teoriji Velikog praska, početak svemira uzrokovao je i početak prostora i vremena. Prije postojanja prostora nije bilo ni vremena, što dovodi do zaključka da su prostor i vrijeme nerazdvojivi. (Einstein)

Ploha je prostor s dvije dimenzije, dužinom i širinom. Na plohi možemo uz pomoć različitih načina prikazati i privid trodimenzionalnog prostora. Takav način prikaza trodimenzionalnog prostora na dvodimenzionalnoj plohi pomoću likovno izražajnih sredstava nazivamo perspektiva. Ivančević (1996.) govori o šest perspektiva koje se pojavljuju u različitim epohama u razvoju evropske umjetnosti: semantička, vertikalna, obrnuta, geometrijska, atmosferska i koloristička. Jakubin (1996.) uz njih navodi još i „ptičju“ i „žablju“ perspektivu i poliperspektivu. U daljnjem tekstu ćemo opisati pojedine perspektive kroz povijest umjetnosti.

1. Semantička (ikonološka) perspektiva

Semantička perspektiva ne rješava odnose veličina među likovima s obzirom na njihovu udaljenost od gledatelja, nego odnosom veličina iskazuje relativnu vrijednost i značenje likova: što je lik značajniji, bit će prikazan većim, bez obzira na to da li je blizu ili daleko u prostornim relacijama. Veličinom lika se razmjerno izražava njegovo značenje. Tako pomoću relativne veličine prikazanih likova i predmeta likovno djelo prenosi poruku o vrijednosnim kriterijima svoga autora (Ivančević, 1996., 12).

Tutankamonova škrinjica za nakit, 1346. p.n.e.

2. Vertikalna perspektiva

Vertikalna perspektiva je metoda prikaza prostora u kojoj vlada diktat plohe. Najkraće ćemo je definirati ako kažemo da se vertikalnom perspektivom trodimenzionalni prostor prikazuje na dvodimenzionalnoj slici tako da se, dosljedno diktatu plohe, ono što je u stvarnosti jedno iza drugoga, po dubini, slaže na površini slike jedno iznad drugoga, po visini, vertikalno (Ivančević, 1996., 53).

Egipatsko slikarstvo

3. Obrnuta perspektiva

Predmeti i likovi u prostoru ne smanjuju razmjerno s udaljenošću niti se paralelne linije približavaju – kao što nam se to u stvarnosti pričinja – nego se, obratno, paralelne linije razmiču, a dimenzije predmeta, umjesto da se smanjuju, protežući se u dubinu rastu, volumeni se povećavaju.

Giotto: *Andeo se javlja Sv. Ani*, 1305.

4. Geometrijska perspektiva

Prikaz privida prostora na plohi u ovoj perspektivi zasniva se geometrijskoj konstrukciji prostorne piramide. Osnova piramide, četverokut okrenuta je prema promatraču, a njezin se vrh nalazi na horizontu. Sve crte bridova piramide odlaze od njezine osnove prema horizontu i sastaju se u nedogledu. Vertikalne linije pri udaljavanju ostaju vertikalne, horizontalne ostaju horizontalne, ali one koje se odaljavaju odlaze u očište, kojih može biti jedno, dva ili tri. Pomakom u stranu očište se izmiče u suprotnu stranu, a podizanjem očiju očište se spušta i nastaje tzv. "ptičja perspektiva". I obrnuto, ako je objekt promatranja iznad nas govorimo o "žabljoj perspektivi". Stoga vidimo kako se svi oblici koji se udaljuju od gledatelja pravilno smanjuju (ako su jednake veličine, naravno) upravo po ovim dijagonalama koje vode u očište. Pojavom geometrijske perspektive u 15. st. započinje renesansa.

Rafael: *Atenska škola*, 1510.

5. Atmosferska ili zračna perspektiva

Atmosferska perspektiva je nadopuna geometrijskoj perspektivi jer stvara dodatnu iluziju dubine na slici a karakteriziraju je tri promjene: obrisi - u prednjem planu su oštri, a u daljini se omekšavaju; tonovi boja - u prednjem planu intenzivni i kontrastni, u daljini blijede; spektar boja - blizu tople i one koje jesu, u daljini se reduciraju na modre.

Leonardo je prvi počeo koristiti zamućivanje kontura, i tom je postupku dao ime *sfumato* (magličasto, zamagljeno, obavijeno parom).

Leonardo da Vinci: *Mona Lisa*, 1505.

6. Koloristička perspektiva

Koloristička perspektiva se zasniva na optičkom svojstvu toplih boja da djeluju približavajuće, te hladnih boja da djeluju udaljavajuće. Stoga se u kolorističkoj perspektivi prednji planovi bojavu toplim bojama (crvenom, žutom i narančastom), a udaljeniji planovi hladnim bojama (plavom, zelenom i ljubičastom).

Maurice de Vlaminck: Bougival, 1905.

7. Poliperspektiva

Poliperspektivi ime kaže kako se ovdje radi o nekoliko (istovremenih) *pogleda*. Ona je afirmirana od strane kubista, koji je službeno započeo slikom Pabla Picassa "Gospođice iz Avignona", 1907., a vidljiv je i na njegovim portretima. Poliperspektiva se koristila još u starom Egipatskom slikarstvu. Opće su poznati prikazi ljudskih likova na kojima je lice u profilu, oko en face, ramena su gledana sprijeda, a noge (posebno stopala) su gledane sa strane. Prisutno je i "prevaljivanje" likova, pa će se tako oko odozgo gledanog ribnjaka pojavljivati drveće prevaljeno na sve četiri strane.

P. Picasso: "Glava žene", 1938.

2.1. Dijete i prostor

Razvojna psihologija i pedagoška praksa tumače kako djeca drugačije shvaćaju vanjski svijet od odraslih. Dječje razumijevanje prostora uvjetovano je stupnjem njegova razvoja. U ranoj dobi vidljivi prostor za dijete nema dubine, krajem druge godine dijete razumije cjelovit prostor koji uključuje pojedine prostore i objekte u cjelini. Djeca doživljavaju stvari više emotivno nego prostorno. Šestogodišnjak točno prepoznaje posebne točke u okolini i razlikuje funkcije prostora. S obzirom da je dijete individualno biće, s vlastitim interesima, stavovima, potrebama, emocijama i stupnjem razvoja, prisutnost odstupanja u dječjem shvaćanju i prikazivanju prostora je uvijek moguća.

Dijete postepeno shvaća prostor kretanjem kroz njega, koristeći prostor u likovnom izrazu, razmišljanjem o njemu, i vizualiziranjem određenih pojmova, kako bi u određenom vremenskom razdoblju steklo kompetencije tu istu materiju prikazati u likovnom djelu. Kako bi se stvorila zaključna definicija o osjetljivosti djece za prostor, potrebno je poznavanje prostora unutar filozofskog i prirodnog konteksta, pojava prostora na likovnom području, poznavanje svih činjenica vezanih uz psihički i fizički razvoj djece, te njihov likovni izraz prostora.

Polazeći od istraživanja J. Piageta, B. Inhelderove, I. Ivića, B. Karlavarisa, i M. Kraguljčeve, osjetljivost za prostor kod djece treba shvatiti kroz šest psihičkih struktura. (Karlavaris, 1991). Radi se o sljedećim strukturama: kretanje u prostoru, opažanje prostora u realnoj stvarnosti, opažanje prostora na umjetničkom djelu, prostor u strukturi predstava i mišljenja, izražavanje prostora putem likovnog izraza, te definiranje pojma o prostoru. Razvoj navedenih struktura nije isti, pa se u pedagoškom radu ne potiču zajedno. Prve strukture se razvijaju na početku dječje egzistencije, a ostale u kasnijim fazama, djetetovim učenjem i razvijanjem. Što je dijete mlađe, razlika između struktura je vidljivija.

B. Karlavaris (1991, str. 75-78) govori o različitim načinima izražavanja prostora kod djece, koje smješta u šest kategorija: opisni prostor, doživljeni prostor, optički prikaz prostora, medij u prikazu prostora, dijalog s vidljivim prostorom i prostor estetskog reda.

1. Opisni prostor (od 3. do 9. godine) podrazumijeva više varijanti prikazivanja prostora na plohu, koji uglavnom odstupaju od perspektive i vizualnih utisaka prostora. Ovaj izričaj se temelji da se prostorno opažanje kroz svijest iznosi nekom karakterističnim postupkom

prikazivanja prostora na plohi. U ovim godinama, djeca realno doživljavaju prostorne odnose oko sebi i kod umjetničkih djela.

2. Doživljeni prostor (od 3. do 11. godine) se vodi emocionalnim situacijama. Djeca koja koriste doživljajni prostor su izrazito zrela i kompetentna u shvaćanju stvarnosti oko sebe.

3. Optički prikaz prostor (od 9. do 15. godine) predstavlja dio od „nespretnih i opisnih „ prostornih izraza do definiranog prostornog izraza, na način da se uz to razvijaju i ostale psihičke strukture. Prisutan je viši stupanj strukture pamćenja i misaonih operacija. Na ovoj razni postoje varijante prikaza prostora koje na nižim razinama podrazumijevaju opservaciju, a na višim razinama polaze vodeći se znanjem i iskustvom.

4. Medij prostornog prikaza (od 7. do 15. godine) se podudara s razvojem djeteta onda kada mu je poznat i medij. U ovoj cjelini su moguće pojave zaostajanja misaonih struktura u odnosu na opažanje, izražavanje, te definiranje u odnosu na izražavanje,

5. Dijalog s vidljivim prostorom u prirodi (od 10. do 15. godine) omogućava procese razmišljanja i redefiniranja već viđenog. Djeca koja koriste ove varijante izražavanja prostora, kompetentna su za razumijevanje složenijih varijanti, ali to ovisi od svakog djeteta zasebno.

6. Prostori estetskog reda (od 12. do 16. godine) su prikazi prostora koje koriste likovni umjetnici, a podrazumijevaju ulogu prostora u estetskoj strukturi. Djeca se u početku s ovim načinima nose spontano i neplanirano, a kasnije svjesno i s određenim namjerama i likovnom izražavanju. Završetkom ovog perioda odnos struktura je ujednačen.

Iz navedenih činjenica može se zaključiti kako je razvoj osjetljivosti za prostor kod djece složen proces koji zahtjeva posjedovanje kompetencija stručne osobe u stvaranju poticaja i povoljnog ozračja, te poznavanje psihofizičkog i likovnog razvoja pojedinog djeteta.

2.2. Prikaz prostora kod djece

Za svaki period dječjeg likovnog razvoja značajne su drugačije predstave prostora na plohi. Kretanjem kroz prostor, izravnim korištenjem prostora, predodžbama o prostoru i promatranjem likovnih djela, dijete doživljava, obogaćuje svoju svijest i gradi znanje o vanjskom svijetu. Također, važan faktor je djetetov osobni psihofizički razvoj, koji je uvjetovan genetičkim predispozicijama, dostupnim mu poticajima, i povoljnim ozračjem za što bolji učinak tih poticaja.

U slijedećim poglavljima ćemo opisati dječji likovni razvoj i prikaz prostora kroz razvojne faze dječjeg likovnog izraza prema autorima Grgurć, Jakubin (1996).

2.2.1. Faza šaranja ili primarnih simbola (od 1. do 3. godine)

Likovno izražavanje najmlađe djece temelji se na korištenju likovnih simbola, koji se kod djece javljaju neplanirano i spontano. Kod odraslih simboli su riječi koje predstavljaju neko šire značenje, a pomoću djetetovih nacrtanih simbola, možemo saznati djetetovu sliku svijeta iz njegove pozicije.

Između prve i druge godine života, osnovna karakteristika djetetovog likovnog izraza je nekontrolirano šaranja. Kada dijete stvara šare, ono je više usredotočeno na samu aktivnost, nego na motiv šaranja. Djetetu je interesantna činjenica da je ono samo svojim tijelom ostavilo nekakav trag na papiru. Šaranja je aktivnost koja traje koliko i dječja pažnja, a u ovom uzrastu to je relativno kratko.

Karakteristike nekontroliranog šaranja su da dijete često ne prati svoj crtež, ne pridržava se okvira papira, već prelazi vanjske linije. Crta iz ramena, i olovku ne diže s papira. Pokreti su mi neplanirani i različiti. Djetetovo šaranja ne mora nužno imati poruku, već ga često možemo shvatiti kao djetetovo kretanje prostorom.

Između druge i treće godine, kada se djeca fizički i psihički razvijaju, i dosegnu određeni stupanj motoričke sposobnosti, imaju drugačiji stav prema crtežu. Djeca i dalje šaraju po papiru, ali kontroliraju svoje pokrete. U ovim godinama, veće je zainteresiranost za vlastiti crtež, provode više vremena crtajući. Djeca su kompetentnija, crtaju tako da dižu olovku s papira, i pokrete stvaraju zglobovom, a ne ramenom kao prije. Proučavaju tragove koje su stvorili po papiru. Djeca se u ovom uzrastu izražavaju linijama, krugom, i kvadratom.

Prvi likovi znak koji djeca ove dobi stvaraju su linije, koje opisuju neko kretanje, i izražavaju različite sadržaje. Po karakteru, linije moguće biti kružeće, vibrirajuće, ravne, vodoravne, dulje vertikalne i kose, a svaka od njih sa sobom nosi značenje. Kružeće linije označuju prostor i događaje u njemu, vibrirajuće linije predstavljaju život nečega, ravne linije nastaju kada dijete vodi olovku u jednom smjeru, vodoravne linije označuju širenje u prostoru, dulje vertikalne linije su kretanje uvis, dok kose linije predstavljaju prijelaz iz vertikalnog u horizontalni smjer.

U likovnim radovima najmlađe djece, pojava kružećih i vibrirajućih linija predstavlja kretanje i

životnost. Kretanje je najčešći sadržaj kod djece ove dobi. Promatrajući nekakvu akciju u svojoj okolini, djeca obično pridaju pažnju samoj aktivnosti, koja sadrži neki oblik, odnosno vrstu kretanja. Tako će na primjer, situacije poput čitanje slikovnice djece s odgajateljem, hodanje čovjeka po prostoru, prikaz automobila i benzina koji ga pokreće, ili vlak koji je u okretu, izraziti kružecima i linijama. Dijete ovdje ne zanima smisao, već je njegov fokus na oblicima i svojstvima. Linije imaju važnu ulogu u likovnom izrazu najmlađe djece. Djeca kroz život i simboliku linija govore o svojim shvaćanjima i doživljajima svijeta, pa će tako linijama izraziti živo biće, nekakvo kretanje ili radnju u prostoru. Ovdje je nebitan odnos objekata koje dijete crta, već na koji način ih on crta, i raspoređuje po plohi. Ovisno o djetetovoj viziji predmeta, može koristiti i jednu i više vrsti linija.

Nakon treće godine, javlja se krug kao prvi likovni oblik koji djeca stvaraju, a stvaraju ga linije. Može biti uglat, šiljat i nepravilan, ali bitno je da je dijete uspjelo spojiti početak i kraj. Djeca krug koriste u stvaranju različitih oblika, predmeta, ljudi, prostora, i odnosa u prostoru. Pojava kruga u dječjem likovnom izrazu označava kraj faze šaranja ili primarnih simbola.

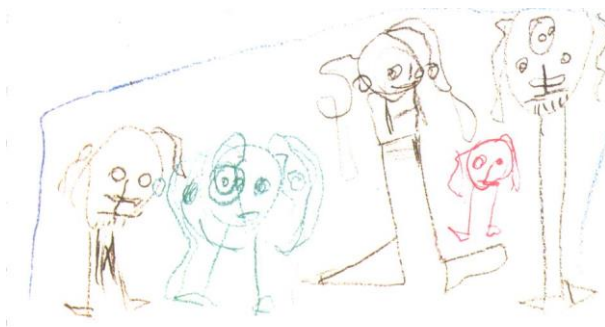
Djeci je uređen interes za promatranje prostora, pa će tako svako dijete jednom primijetiti kako neki predmeti imaju zaobljene, dok drugi imaju uglate dijelove, pa će tu novu spoznaju početi primjenjivati u svojim crtežima. Na početku, dijete će u čvrstim linijama, nastalim jakim pritiskom crtati uglate dijelove, a vježbanjem će mu biti sve lakše, odnosno dovesti će ga do lakog crtanja uglatih oblika. Kvadrat je djeci nova i zanimljiva pojava i jedan od simbola, kojim će izražavati iste situacije, živa bića, prostor i oblike.

U fazi primarnih simbola dijete svoje šare i prve oblike razbacuje po plohi bez reda, razbacuje ih postavlja u svim smjerovima. Takva način proizlazi iz spontanog dječjeg izražavanja i naziva se konglomerat (slika 1.).

Slika 1. Konglomerat

Postupnim spoznavanjem cjelovitosti predmeta u okruženju i njihovih razlika dijete shvati da predmeti u njegovom okruženju imaju svoje smjerove. Sada će sve što je u prirodi horizontalno(auto, životinja) imati horizontalan smjer, a sve što je u prirodi vertikalno(drvo, kuća,cvijet) vertikalno smjer. Ovo određivanje smjera je još uvijek jednostavno i najprije se razrađuje u okviru izdvojenih jedinica, a tek u kasnijoj fazi primjenjivati će se na cjelokupni prostor. Tako likovi još uvijek mogu biti razbacani po cijelom papiru iako dobivaju uspravnost (slika 2.).

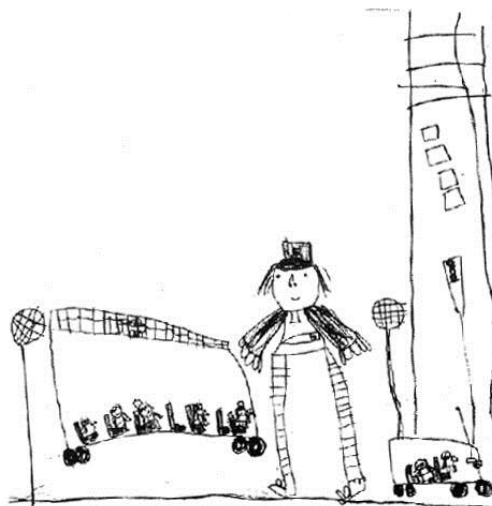
Slika 2. Prikaz uspravnosti likova i prikaz u redu.

2.2.2. Faza sheme ili složenih simbola (od 4. do 6. godine)

Složene simbole neka djeca počinju crtati ranije, a neka kasnije. Generalno, faza složenih simbola se javlja i traje od 4. do 6. godine života. Pojava složenih simbola pokazuje da dijete počinje obraćati pažnju na pojedine dijelove neke cjeline. U ovim godinama, djeca crtaju s namjerom.

Djeca crtaju više detalja, veličine u stvarnosti i na papiru su sličnije, ali još uvijek nisu potpuno realne. Djeca svoje crteže objašnjavaju i počinju im davati imena.

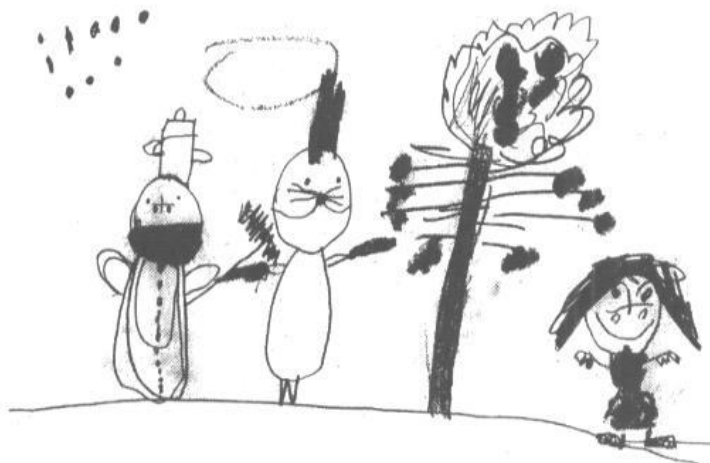
Raspon načina izražavanja djeteta u ovoj fazi je velik. U ovoj fazi se nastavlja korištenje simbola iz prethodne faze, ali su u ovoj fazi konkretniji. Djeca crtaju oblike koje nadopunjavaju linijama, koje predstavljaju kretanje i funkciju. U periodu likovnog izražavanja, javlja se predimenzioniranje, kada dijete neki element koji mu je važniji, prikazuje u većoj dimenziji. Javlja se emocionalna proporcija, što znači da dijete prikazuje oblike po važnosti.

Slika 3. Prometnik, 5. godina

Prilikom crtanja čovjeka, dijete uočava detalje na njemu, te je sposobno prikazati ih na papir. Osim toga, bitna mu je i kretanja čovjeka u prostoru, a izražava ih simbolima iz prethodne faze, a to su krug, linije i kvadrat. U prikazu motiva iz prirode, na primjer drveta, dijete će koristiti linije različitog karaktera, i krug kao krošnjju. Što je dijete starije, bolje će naglasiti prijelaz debla u krošnjju, i lakše će izraziti detalje.

Oko pete godine dijete će svoj sadržaj nacrtati na donji rub papira – liniju tla. Linija tla predstavlja zemlju, a gornji rub papira predstavlja nebo. Predmeti i pojave koje se prikazuju na crtežu su prikazani jedni pored drugog kao samostalne jedinice koje nisu povezane međusobno niti su povezane sa plohom. Likovi jednostavno prekrivaju prostor (slika 3.).

Slika 4. Linija tla

2.2.3. Faza intelektualnog realizma (od 6. do 10. godine)

Faza intelektualnog realizma zasniva se na proširenim obilježjima prethodnih faza. U ovim godinama dijete prelazi u višu psihičku razvojnu fazu, njegovo iskustvo je bogatije, intenzivnije shvaća prostor oko sebe, i ima veće likovne sposobnosti koje su vezane za prethodno navedene kompetencije. Sposobnost izražavanja dojma kod djece ove dobi je veća. U ovoj fazi dijete crta ono što zna. Crta dijelove prostora i koji se vide i koji se ne vide.

Slika 5. Transparentni prikaz

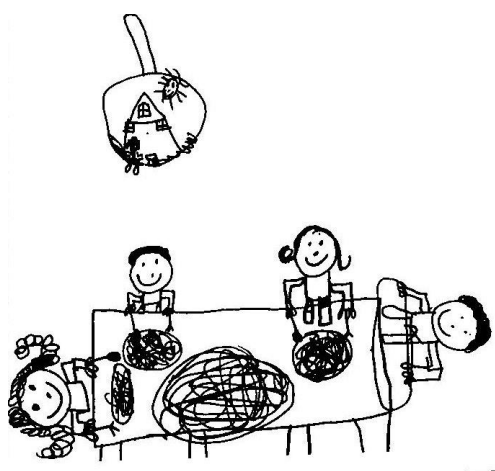
Prilikom crtanja ljudskog lika, glavu prikazuje iz profila, a tijelo sprijeda, a kasnije oboje postavlja u profil. Dječji interes za kretanje je i dalje prisutan. Dijete pokret prikazuje produživanjem ili umnožavanjem dijelova tijela.

U fazi intelektualnog realizma koja počinje u predškolskoj dobi pojavljuje se neki načini prikaza prostora u dječjem crtežu koji govore da dijete crta ono što o predmetu i prostoru zna, a ne ono što vidi. Tako dijete veličinom lika izražava njegovo značenje što nazivamo emotivna ili ikonografska perspektiva (slika 6).

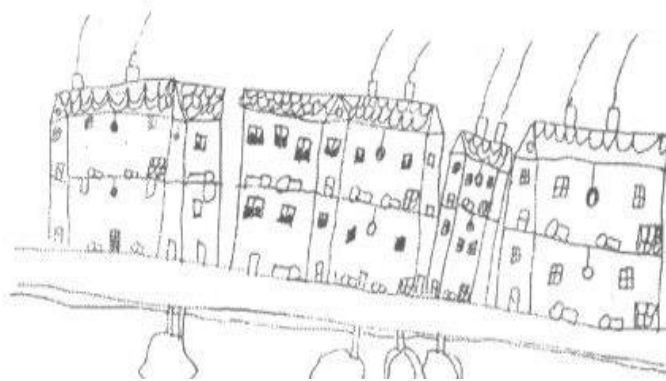
Slika 6. Emotivna ili ikonografska perspektiva

Vrlo je čest slučaj da dijete crtajući neke oblike okreće papir tako da svaki dobije svoju liniju tla. Ovaj slučaj je moguć ako dijete tražimo da nacrtaj svoju obitelj za ručkom ili neku prostoriju u svojoj kući.

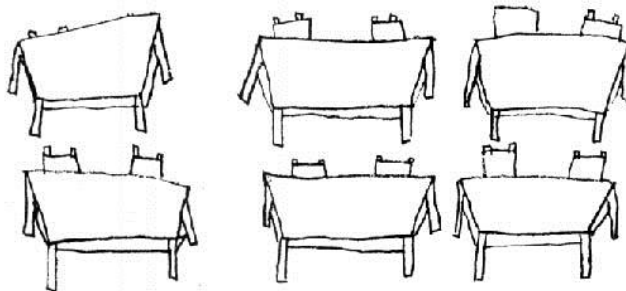
Slika 7. Prevaljivanje oblika

Rasklapanje oblika nalazimo u prikazu kuće koju dijete crta tako da istovremeno prikaže sve njezine strane, pri čemu vodi računa da ne dođe do preklapanja oblika.

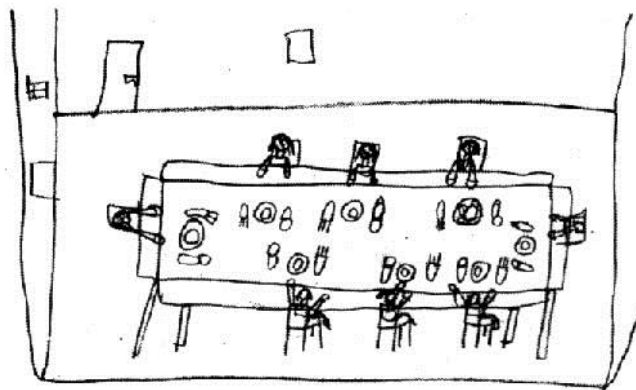
Slika 8. Rasklapanje oblika

U ovoj fazi dječjeg likovnog izražavanja prisutne su vertikalna perspektiva, poliperspektiva, i obrnuta perspektiva. Obrnuta perspektiva je način prikazivanja prostora na slici u kojem se predmeti i likovi ne smanjuju razmjerno s udaljenošću. Naime, ono što je u prostoru bliže, prikazuje se u manjim dimenzijama, dok ono što je dalje se prikazuje većim dimenzijama.

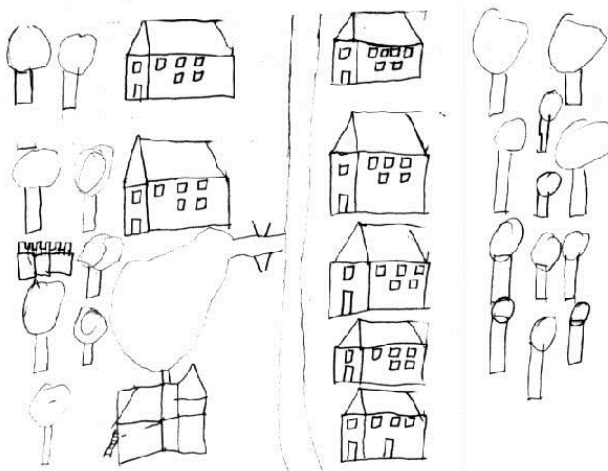
Slika 9. Obrnuta perspektiva

Poliperspektiva je način prikazivanja prostora kod djeteta, gdje će dijete dijelove prostora istodobno prikazati s raznih strana, raznih kutova gledanja, pa se na istom prikazu mogu pojavljivati objekti gledani odozgo, a drugi sa strane ili frontalno.

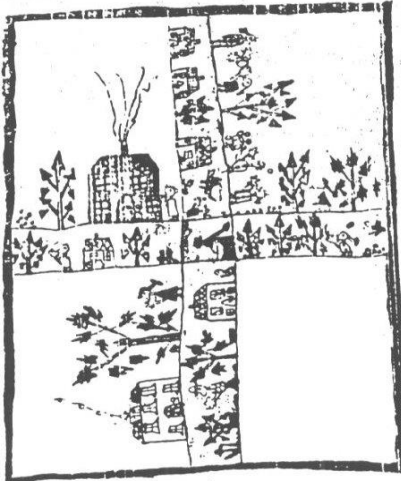
Slika 10. Poliperspektiva

Vertikalna perspektiva podrazumijeva prikaz prostora kod djeteta po zakonu plošnosti, gdje će oblici koji su u stvarnosti jedan iza drugoga, na plohi biti smješteni jedno iznad drugoga, odnosno bliži predmeti su na donjoj liniji, i što su dalji idu prema gornjoj liniji papira.

Slika 11. Vertikalna perspektiva

Za dječji prikaz prostora u ovoj dobi je karakteristično da se na istom crtežu vidi više različitih načina prikaza, tako u prikazu raskršća vidimo prevaljivanje oblika koje nastaje jer dijete dok crta okreće papir, vertikalna perspektiva - linije ulica križaju pri čemu oblici na njima nikada ne prekrivaju likove sa sljedeće linije tla.

Slika 12. Raskršće

3. PRAKTIČNI DIO ZAVRŠNOG RADA

Praktični dio završnog rada, podrazumijeva organizaciju i provođenje aktivnosti u tri dobne skupine, mlađa, srednja i starija skupina. Cilj je bio istražiti kako djeca prikazuju prostor u određenom uzrastu. Aktivnosti su se provodile 3 dana u dječjem vrtiću Maksimir.

Za svaku dobnu skupinu odabrala sam drugu crtačku tehniku i motive. U svakoj skupini, aktivnost sam započela uvođenjem djece u temu, ponudivši im poticaje i materijale za kreativnu igru. Nakon toga uslijedio je stvaralački rad djece, koji je ujedno i refleksija na temu završnog rada. Kroz dječje likovne radove objašnjen je dječji doživljaj i prikaz prostora na plohi.

3.1. Mlađa dobna skupina

„Ribice“ su mlađa dobna skupina djece između 3 i 4 godine. U grupi je upisano 25 djece, a na dan izvođenja aktivnosti u grupu je došlo 17 djece. Odgajateljice grupe su Vesna i Mirela. „Ribice“ su izuzetno vedra grupa, čija se slobodna igra provlačila kroz sve centre sobe.

3.1.1. Motivacija

Nakon što smo se djeca i ja sjeli u krug, ukratko sam se predstavila i djeci objasnila zašto sam kod njih u grupi. Radi suzbijanja napetosti i očekivane doze straha prema novoj nepoznatoj osobi, koja sam u ovom slučaju bila ja, pvela sam s djecom razgovor o njihovoj skupini, svakodnevnoj igri, prijateljima, odgajateljicama, te boravku izvan vrtića. Nakon što su se djeca uključila i opustila, počela sam im postavljati poticajna pitanja o sobi u kojoj borave. Pitanja su se bazirala na njihovom osobnom doživljaju prostora, prostora njihove sobe, što se u njoj nalazi, koji oblici su najveći, a koji najmanji te kako se oni kreću po njoj.

Nakon toga, sobu grupe sam organizirala tako da sam im pomoću stolova, stolica, otvorenih ormara, malog dvosjeda, kutije s kockicama i hulahopa napravila poligon koji se protezao po cijeloj sobi. Zadatak je bio da se djeca kreću njime i upoznaju prostor i predmete u njemu.

3.1.2. Kreativna igra

Za izvođenje kreativne igre, djeci sam pripremila labirint od kartona, a cilj je bio manipulirati kutijom kako bi lopticu kroz labirinte doveli do cilja. Odgajateljica je primijetila kako se ova igra djeci jako sviđjala, pa su je još igrali po završetku cijele aktivnosti. Pripremila sam i srebrnu špagu, dugu 5 metara. Zadatak je bio da se svako dijete uhvati za nju, te oblikuju krug.

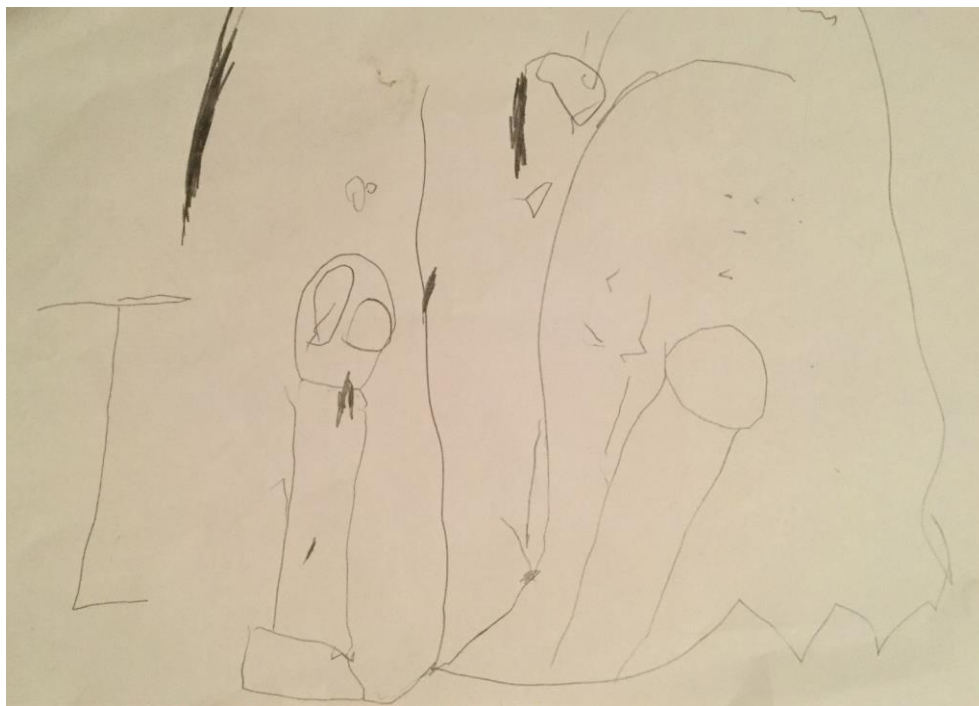
Odgajateljica i ja smo im ostavile prostora da sami procijene i organiziraju svoja mjesta, kako bi napravili krug.

3.1.3. Stvaralački rad

U stvaralačkom radu djeca su crtala sebe u poligonu. Crtala su olovkama, na bijelom A4 papiru. Iako su djeca pokazala veliki interes prema crtanju, ono je trajalo vrlo kratko.

3.1.4. Dječji likovni radovi

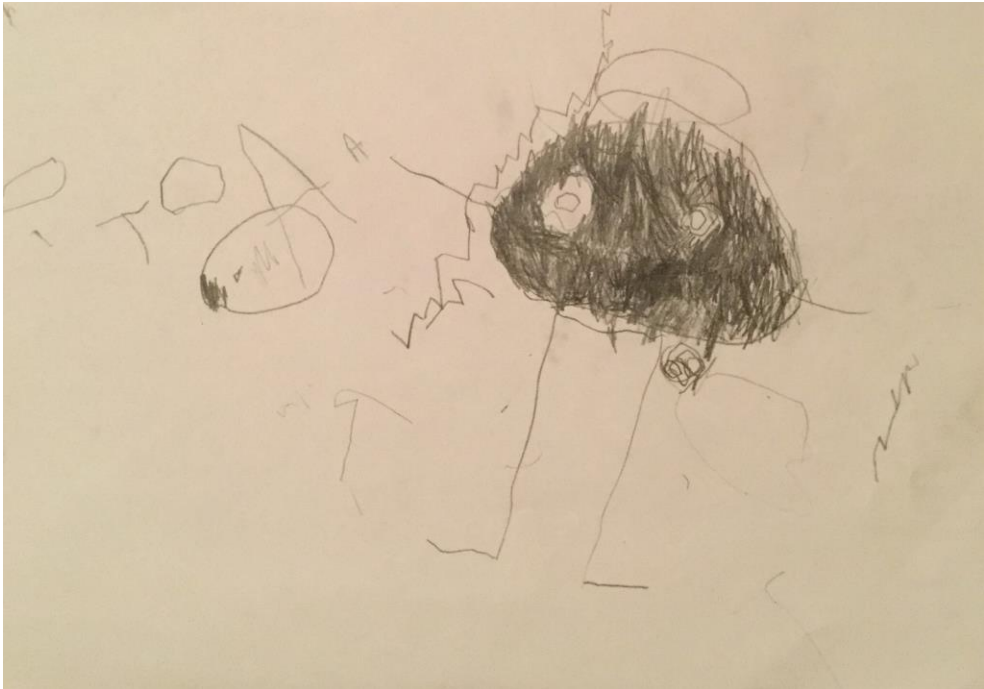
Proučavajući dječje crteže primijetila sam veliku razliku u dječjem stvaralaštvu. Neka djeca su još u fazi šaranja, odnosno značenje njihovog crteža je izraženo različitim šarama, dok neki crteži pored šara imaju prikaz ljudskog lika pomoću osnovnih simbola, kruga i linija. U crtežima se nalaze simboli, krug, različite linije i kvadrat, pokret dijete pokazuje cik-cak linijama, a prostor poligona krugom u kojem se nalaze oni sami. Motive koje su crtali, djeca su organizirala po sredini papira ili razbacano po cijelom papiru.

Frane, 3. god.

Max, 3,5 god.

Tonka, 3,5 god.

Toni, 4. god.

3.2. Srednja dobna skupina

Srednja dobna skupina „Bubamare“ broji 25 djece u dobi od 5 do 6 godina. Taj dan u aktivnosti je sudjelovalo 23 djeteta. Odgajateljice skupine se zovu Dubravka i Andrea.

3.2.1. Motivacija

Cilj ove aktivnosti bio je istražiti prostor vrtića u kojem borave. Aktivnost sam započela postavivši djeci pitanje što je za njih prostor.

Jan, 4,5 : „*Prostor je tu gdje smo mi sad.*“

Mislav, 5,5, :, „*Prostor je soba.*“

Ina, 5,5 : „*Prostor je mjesto s našim stvarima.*“

Svetin, 5,5 : „*Prostor je mjesto za igranje.*“

Dječji odgovori su bili kratki i jednostavni, pa sam razgovor nastavila postavljajući djeci pitanja o njihovoj sobi u vrtiću, koje sve stvari tamo postoje, s čime se igraju, postoji li nešto što bi

promijenili, koja je najmanja, a koja najveća stvar u prostoriji, zašto je soba zatvorena, koja je razlika između nje i dvorišta, te da mi nabroje oblike koje prepoznaju. Za vrijeme razgovora, djeca, njihova odgajateljica i ja smo se kretali po sobi skupine. Nakon toga, sjeli smo u krug, te sam djeci pripremila nekoliko fotografija s prikazom zatvorenog prostora za istraživanje.

3.2.2. Kreativna igra

Djeci sam ponudila nekoliko slika s labirintom koje su oni s veseljem rješavali. Za one koji su završili među prvima, ponudila sam im labirint napravljen od kartona, s preprekama, s ciljem vođenja i manipuliranju kutijom kako bi loptica došla do cilja.

3.2.3. Stvaralački rad

Cilj stvaralačkog rada bio je da svako dijete nacrti sebe u prostoriji vrtića. Djeci sam objasnila kako mogu nacrtati sebe u igri, samog, ili s nekim prijateljem, u razgovoru, ručku, odnosno u bilo kojoj situaciji. Svih 23 djece koje je taj dan bilo u grupi je sudjelovalo u aktivnosti. Djeca su crtala na A4 papiru, a tehnika je bila tanki i debeli crni flomaster.

3.2.4. Dječji likovi radovi

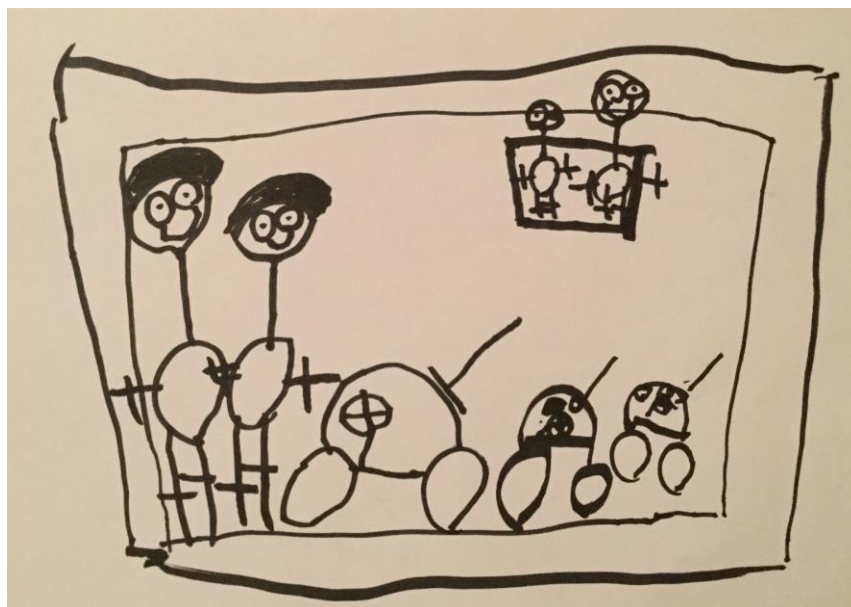
Svako dijete je nacrtalo prikaz svog prijatelja i sebe u igri. Većina djece je prikazalo neku vrstu kretanja na papiru. U ovom uzrastu, djeca nastavljaju koristiti simbole, samo što su sada oni konkretniji. Kod prikaza ljudskog lika, veličina u stvarnosti su sličnije ali još uvijek nisu realne. Djeca su prikazivala neke detalje, po kojima se moglo odrediti radi li se o muškom ili ženskom liku. Točnije, duljinom kose, trepavica, i očiju, djeca su naglasila koji spol prikazuju na papir. Dječaci su crtali igru s prijateljima u građevinskom centru, igru s autićima, igru s kockicama, vlakovima, dok su djevojčice crtale sebe i druge djevojčice u likovnom kutku, igru frizera, igru s lutkama, igru u kuhinji.

Što se tiče organizacije oblika po papiru, ona je kod svakog djeteta različita. Neka djeca su likove spustila na liniju tla, neka ostaju „u zraku“, dok su neka djeca okretala papir prilikom crtanja. Anela prikazuje gledanje televizora i prvo crta sebe i prijatelja kako sjede na kauču. Kauč je pravokutni oblik iznad kojeg su nacrtani ona i Paul, a dvije crta, tanja i deblja označavaju naslon kauča. Zatim djevojčica crta televizor u obliku kvadrata i dva manja pravokutna oblika i sadržajem na televiziji. Pošto se televizor nalazi ispred njih dok sjede na kauču, djevojčica okreće papir da bi ga nacrtala (svaki lik mora imati svoje tlo u odnosu na promatrača-perspektivni

egocentrizam) tako on na kraju izgleda prevaljeno u odnosu na njih. Anela na kraju crta sebe i prijatelja na ostatku slobodne plohe većim proporcijama i ponovno okreće papir da ih gleda iz svog ugla.

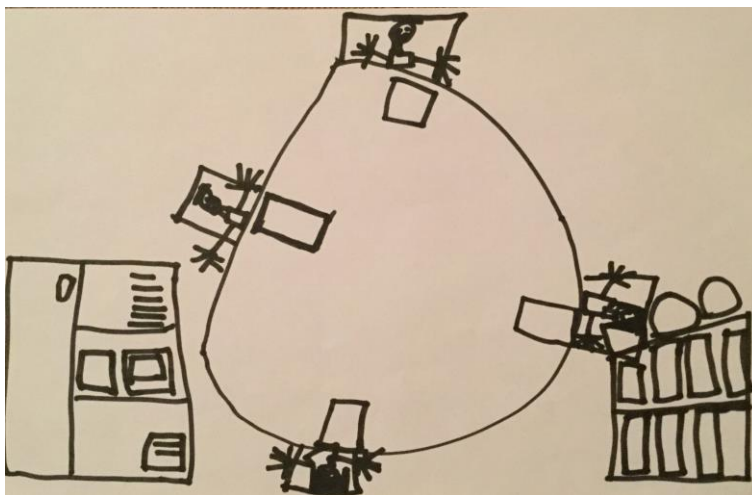
Anela, 4,5 god. „Paulo i ja gledamo televiziju.“

Niko, 5.god., „Zdenko i ja igramo se u kutiću građenja.“

Niko prostor igraonice crta nepravilnim pravokutnim oblikom unutar kojeg smješta jedan manji koji predstavlja tepih u kutiću građenja gdje se igra s prijateljem. Sebe, prijatelja i autiče crta

jedno pored drugog kao samostalne jedinice koje nisu povezane međusobno niti su povezane sa plohom. U gornjem dijelu papira na tepihu crta jedan manji kvadrat sa dva lika, to su drugi prijatelji koji se nalaze u pozadini sobe, oni su dalje pa ih dijete crta na gornji rub papira-vertikalna perspektiva.

Tara, 5,5 god., „Sjedimo u likovnom centru.“

Kod prikaza ljudi za stolom dijete ne mari za liniju tla već okreće papir kako bi svaka figura imala svoje tlo pa na kraju neki likovi izgledaju prevaljeno. Na Tarinom crtežu vidimo i prikaz poliperspektive, namještaj smješta na donji rub papira i crta ga s prednje strane, papire za crtanje na stolu crta kao da ih gleda odozgo-ptičja perspektiva.

Josip, 5.god., „Igramo se u građevinskom centru s autima na stazi.“

Josip prostor sobe označava pravokutnikom unutar plohe papira (kao da crta njen tlocrt), a likove vertikalno niže jedan iznad drugog, prvo crta stazu i autiće na njoj, zatim sebe i prijatelja u redu jedan pored drugog, a iznad crta prozore sobe koji se inače nalaze na zidu iza njih. I u ovom primjeru je vidljivo da su svi likovi crtani kao zasebne jedinice koje nisu povezane međusobno niti su povezane sa plohom.

Iako su likovi koje dijete crta prikazani sa više detalja, a proporcije postale sve bliže stvarnima (iako nisu u ovoj fazi kriterij djetetovog crteža) dijete se još uvijek koncentrira na smo jedan problem. Nerijetko prostor papira određuje oblik lika, a simboli su često nacrtani da zauzimaju raspoloživi prostor bez obzira na međusobni odnos likova. Pojavljuje se sve veća sličnost stvarnih predmeta sa dječjim crtežom iako oni *nisu nikakva projekcija stvarnih predmeta već predstavljaju likovno-kognitivne sheme* koje se mogu upotrijebiti i na druge komplekse vidnog doživljaja - na prikazima cvijeća, drveća, kuća, životinje, ljudskog lika. Tako shema auta i ljudskog lika na ovom crtežu predstavlja strukturni model za sve aute i likove, a isti može biti prikazan na vrlo različite načine.

3.3. Starija dobna skupina

Najstarija dobna skupina „Sunce“, je skupina djeca u dobi od 5 do 7 godina. Većina djece su trenutni obvezni školski obveznici. Grupa se sastoji od 27 upisane djece, no taj dan u grupi je bilo 20 djece. Odgajateljice grupe Vesna i Ljiljana, „Sunce“ su opisale kao veselu grupu, spremnu na učenje, igru i rad. Objasnile su mi svoj način rada s djecom, te na što da obratim pažnju prilikom izvođenja aktivnosti. U ovoj skupini, s djecom sam odradila dvije likovne aktivnosti s različitim motivima, i likovnim tehnikama. Tema prve aktivnosti bila je raskrižje, a druga je bila moja ulica.

3.3.1. Motivacija

Prva tema koju sam predstavila djeci bila je pojam raskršće. Kako bi im slikovito objasnila o čemu se radi, ispred njih sam postavila plakat s fotografijama raskršća, prometa i prometnih znakova. S djecom sam pvela razgovor o temi kako bih dobila uvid u njihova razmišljanja i znanje. Djeca su proučavala slike, odgovarala na pitanja, te iznosila svoje dojmove i doživljaje.

3.3.2. Kreativna igra

Kreativna igra je podrazumijevala da djeca zamisle situaciju u kojoj sudjeluju u prometu. Svako dijete je dobilo motiv iz prometa, koji je ujedno i vezan za pojam raskršća. Djeca su koristila

kartonske prometne znakove, semafore, zebre , automobile, ili su glumili pješake. Cilj igre je bio zamisliti moguću situaciju, te istovremeno odgovoriti na nju, kako i na koji način postupiti, pridržavajući se naučenih pravila. Ova igra je od djece zahtijevala potpunu angažiranost, imaginaciju, te poticala razvoj mišljenja.

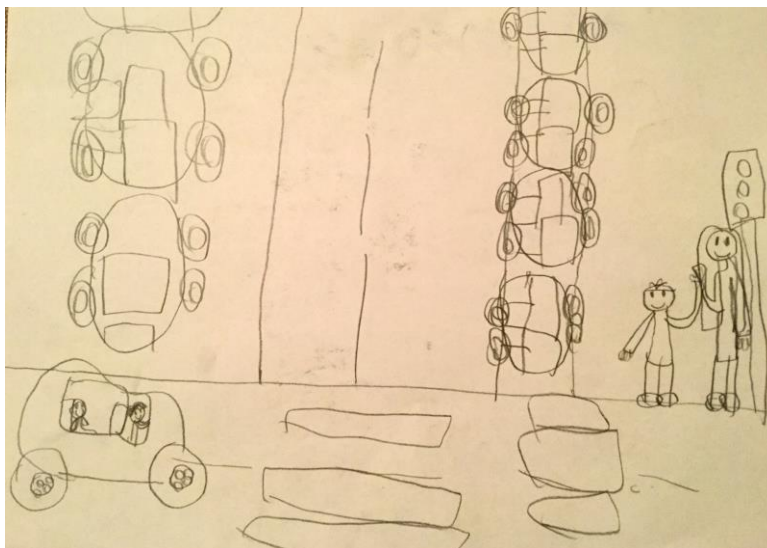
3.3.3. Stvaralački rad

Zadatak stvaralačkog rada bio je da svako dijete nacрта situaciju u prometu, a da pritom nacрта i prikaz raskršća. Djeca su crtala ugljenom i olovkom, na A4 papiru.

3.3.4. Dječji likovni radovi

U ovoj dobnoj skupini, nema velike razlike u dječjim crtežima, ali ima u načinu gledanja na situaciju koju dijete želi prikazati. Prilikom crtanja raskršća, djeca su koristila motive o kojima smo pričali na početku aktivnosti, semafore, zebru, automobile, pješake, kuće i zgrade.

Crteži su organizirani na dva načina. Neka djeca su cijeli priču spustila na donji rub papira – liniju tla, dok su neka djeca oblike organizirala po sredini papira. Dimenzije oblika u crtežima su realnije, no još se uvijek pronalaze odstupanja s obzirom na stvarnost. Emotivna perspektiva vidljiva je u nekoliko crteža gdje su djece oblike koji su u stvarnosti dalje od njihovog kuta promatranja, prikazali veće. Na primjer, djevojčica Petra (6,5) u svojem radu, automobil i dvije osobe u njemu je prikazala u manjim dimenzijama od dvije osobe koje stoje na semaforu, ali s obzirom na njen kut gledanja su joj dalji. Aute u ulici crta jedan iznad drugog u vertikalnoj perspektivi, svaki auto crta gledano iz ptičje perspektive.

Petra, 6,5 god.

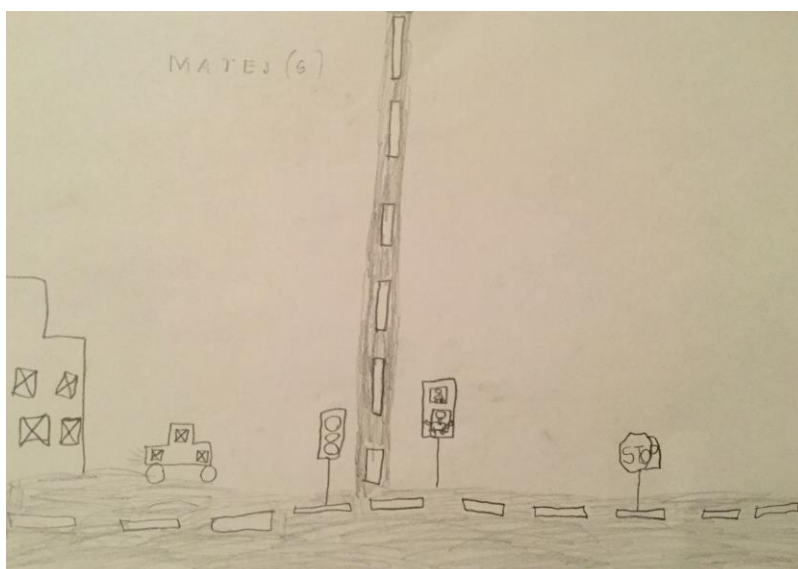
Mila, 6.god.

Mila (6), je također, ljudski lik na raskršću izrazila većim dimenzijama od automobila, semafora i znaka stop, iako su joj bliži. Svoje raskršće postavlja na sredinu papira, a aute, zebnu i sebe crta na kolniku. Likove crta jedne iznad drugih što označava da se oni u prostoru nalaze jedni iza drugih.

Leon, 6.god.

Leon (6) je na vodoravno postavljen papir prvo nacrtao dvije ulice koje se križaju, zatim je u prostor vodoravne cesta ucrtao auto kome su kotači nacrtanu u istoj ravni čime dijete pokazuje da zna koliko kotača ima auto. Koristi vertikalnu perspektivu i iznad ulice na desnoj strani crta kuću i do nje znak stop koji je važan na raskršću pa je i velik kao kuća. S lijeve strane ulice nalazi se jednako veličinom naglašen semafor i pješak. Interesantan je prikaz aviona koji se nalazi na dnu papira iako za dijete on leti iznad raskršća.

Matej, 6.god.

Matej (6) crta samo dvije ulice, jednu na donjem rubu vodoravno postavljenog papira, drugu okomito na nju na sredini plohe. Na donju cestu jedno pored drugog crta kuću, auto gledan sa strane i tri saobraćajna znaka

3.3.5. Motivacija

Tema druge aktivnosti provedene u starijoj dobnoj skupini bila je ulica. Na početku, djeci sam pripremila i poslala različite slike ulica. Zajedno smo promatrali i razgovarali o tome kakva sve ulica može biti, gdje može biti, što se sve u ulici može nalaziti, odnos oblika u ulici, te da mi opišu što se sve nalazi u njihovoj ulici. Djeca veću pažnju pridavala crtanju svoje kuće, a ne ulice.

3.3.6. Kreativna igra

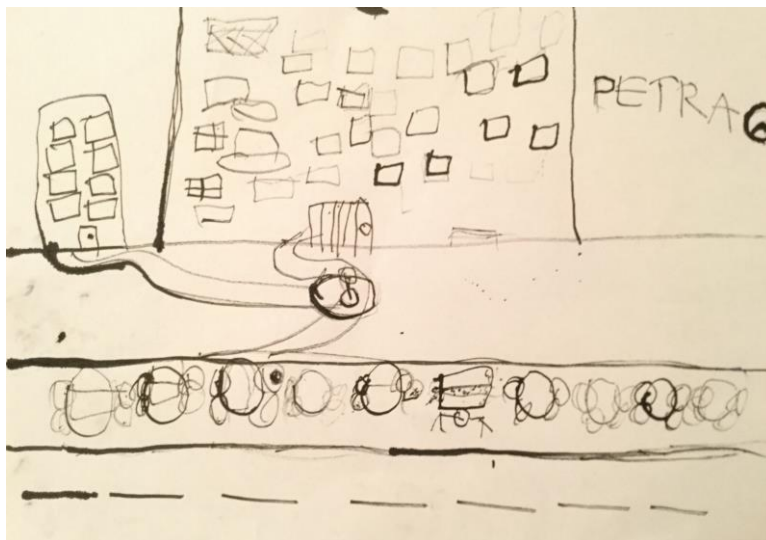
Zadatak je bio iskoristiti kockice raznih oblika, veličina i boja iz građevinskog centra, te složiti ulicu.

3.3.7. Stvaralački rad

Nakon igre s kockicama iz građevinskog centra, uslijedila je likovna aktivnost. Djeca su crtala crnim tušem, i tankim grančicama čije su vrhovi bili različite debljine. Djeci se ova tehnika izuzetno svidjela, jer se, kako odgajateljica Vesna kaže, nikada se s njom nisu susreli. Crtački zadatak je bio nacrtati svoju ulicu. Ova likovna aktivnost je trajala duže od očekivanog iz razloga što se mnoga djeca nisu mogla sjetiti što se sve nalazi u njihovoj ulici. Zbog toga smo im odgajateljica Vesna i ja postavljale pitanja, protupitanja, kao bi ih podsjetila ili asocijala na njihovu ulicu.

3.3.8. Dječji likovni radovi

Velikom broju djece u ovoj grupi je na zadatak da nacrtaju svoju ulicu, asocijacija bila nacrtati svoju kuću. Iz tog razloga veliki broj dječjih radova predstavlja prikaz vlastite kuće ili zgrade pojedinog djeteta. Djeca koja su crtala svoju ulicu, sve oblike su prikazala na donji rub papira. Jedna polovica dječjih crteža je bogata raznim detaljima koje su djeca doživjela i povezala s pojmom svoje ulice, dok je druga polovica jednostavan prikaz kuće, zgrade ili parkinga.

Petra, 6.god.

Djevojčica Petra (6) crta svoju ulicu u vertikalnoj perspektivi, nižući jedno iznad drugog ono što se u prirodi nalazi jedno iza drugog. Prvo crta ulicu, zatim cvijeće i klupu iz ptičje perspektive, pa dva kosa puta koja vode do zgrada, jedne manje i druge veće. Simbol za prozore je kvadrat, a crta ih u redu ili razbacano po fasadi. Na radu se nalazi i njezino ime kao važan dio crteža u ovoj dobi.

Leon, 6.god.

Leon (6) crta dio ulice u kojoj se nalazi njegova kuća. U donjem dijelu papira pravokutnim oblikom označava ulicu na kojoj crta auto. Kotači su svi u istoj ravnini (rasklapanje oblika), iznad

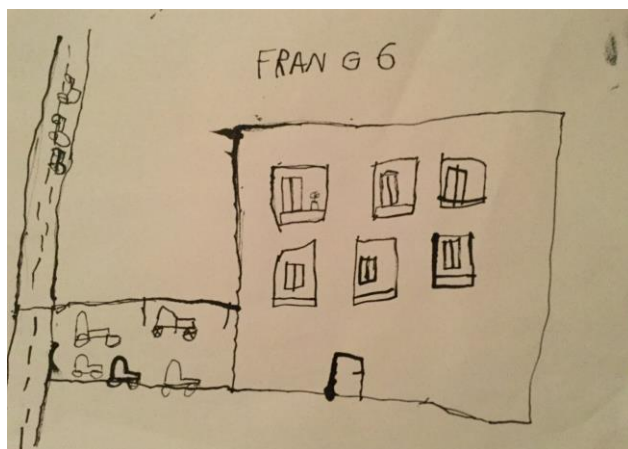
je pekara, a na vrhu papira kuća. One su u stvarnosti jedna iza druge ali ih dijete crta vertikalno jedne iznad drugih. Na radu je vidljiv i transparentni prikaz – Leon crta lustere i namještaj u pekari iako ga ne vidi kao što se i drvo vidi kroz ogradu.

Tomas (6) je koristio poliperspektivu. Semafor i zgrade u svojoj ulici prikazao je kao da su gledani sprijeda, dok je cestu nacrtao iz ptičje perspektive. Istovremeno sve oblike je spustio na donji rub papira.

Tomas, 6.god.

Fran (6) svoju zgradu crta na sredini papira i lijevo uz nju parkiralište na kojem se nalaze auti gledani s bočne strane. Zatim je nacrtao ulicu s autima koji na kraju izgledaju prevaljeno u odnosu na zgradu i parkiralište. To se događa jer dijete zna okrenuti papir da bi likove koje crta gledao okrenute prema sebi (perceptivni egoizam).

Fran, 6.god.

4. ZAKLJUČAK

Djetetovo likovno stvaralaštvo ovisi o njegovom psihičkom, fizičkom i socijalnom stupnju razvoja. U opisivanju djetetova likovnog izražavanja možemo naići na mnoge različite periodizacije, koje se ne razlikuju bitno, osim u pogledu dobnih granica. Zajedničko svim istraživačima je da su zapazili određene karakteristike u razvoju dječjeg likovnog istraživanja koje se mogu opisati kao razvoj od šaranja, preko simboličkog (shematskog) prikaza figura i objekata do vizualnog realizma. Svaka se faza u razvoju nadograđuje na prethodnu, a stečene oblikovne operacije ne nestaju. Razvoj likovnih sposobnosti slijedi razvoj djetetovih spoznajnih procesa i razvoj motorike, te rastuće mogućnosti upotrebe likovnih materijala (Grgurić, Jakubin, 1996). Kod mlađe djece, crtanje je stvaranje nepravilnih šara, neplanirano ostavljanje tragova na papiru, te zapravo predstavlja djetetovo otkrivanje svojih mogućnosti. Djeca u toj dobi prostor doživljavaju kretanjem kroz njega, što je ujedno i sadržaj njihovih crteža, a izražavaju ih linijama i simbolima. U kasnijim godinama, dijete je sposobno stvoriti konkretne simbole, kojima izražava oblike iz stvarnosti, a njegov crteži postaju prepoznatljivi i realniji. Shvaća da motive iz prostora može nacrtati na više načina. Dijete crtanjem želi nešto izraziti, te crtanje postaje njegova namjerna svakodnevna aktivnost. Kod djece starije dobi, javlja se korištenje različitih načina prikaza prostora na plohi (perspektiva) kao što su prevaljivanje i rasklapanje oblika, vertikalna perspektiva, obrnuta perspektiva i poliperspektiva.

Promatrajući dječje likovne radove nakon provedenih likovnih aktivnosti, i uspoređujući teoriju i praksu, dobila sam jasnu sliku kompletnog djetetovog doživljaja prostora i likovnog razvoja. Razvoj osjetljivosti za prostor kod djece složen je proces koji zahtjeva posjedovanje kompetencija odgajatelja u stvaranju poticaja i povoljnog ozračja, te poznavanje psihofizičkog i likovnog razvoja pojedinog djeteta. razvijanje dječjeg likovnog stvaralaštva u kasnijim godinama života može znatno doprinijeti razvoju njegove osobnosti.

5. LITERATURA

Belamarić, D. (1986.) *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga.

Grgurić, N. i Jakubin, M. (1996). *Vizualno – likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.

Ivančević, R. (1996). *Perspektive*. Zagreb: Školska knjiga.

Jakubin, M. (1999). *Likovni jezik i likovne tehnike*. Zagreb: Educa.

Karlavaris, B. (1991). Razvoj osjetljivosti za prostor kod djece, *Zbornik Pedagoškog fakulteta u Rijeci*, 11: 73-79.

Mikulić Bošnjak, M. (2015). Prikaz prostora u dječjem crtežu. *Metodički obzori*, 10: 21-45.

Kratka biografska bilješka

Moje ime je Matea Šerić. Rođena sam 27.rujna 1993.godine u Zagrebu. Završila sam Žensku opću gimnaziju Družbe sestara milosrdnica s pravom javnosti, u Zagrebu. Trenutno završavam studij ranog i predškolskog odgoja, na odsjeku u Petrinji na Učiteljskom fakultetu. Tijekom svog trogodišnjeg studiranja na fakultetu mnogo sam naučila na kolegijima, te sam spremna i dalje proširivati svoja teorijska znanja iz odgojno- obrazovnog rada. Kroz narednu godinu planiram upisati diplomski studij ranog i predškolskog odgoja u Zagrebu. Vrlo sam komunikativna, vedra i otvorena za buduću suradnju s odgojiteljima.

Izjava o samostalnoj izradi rada

IME I PREZIME
STUDENTA: Matea Šerić

MATIČNI BROJ: I-106/13

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI RADA

Izjavljujem da sam diplomski rad / završni rad pod nazivom

PRIKAZ PROSTORA U CRTEŽU DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

izradila/o samostalno te sam suglasna/suglasan o javnoj objavi rada u elektroničkom obliku.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

POTPIS STUDENTA: Matea Šerić